

DOI 10.26886/2414-634X.7(26)2018.3

UDC: 378.14

**PERSONAL-DEVELOPMENT METHOD OF FORMATION OF
READINESS OF FUTURE ENGINEERS IN AUTOMOTIVE INDUSTRY TO
PROFESSIONAL SELF-REALIZATION**

O. Kolomiets

H. S. Scovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine, Kharkiv

In the article the subject of the research is the process of forming the readiness of future engineers in the automotive industry for professional self-realization. The purpose of the work is to determine the theoretical substantiation of the essence of the individual-developing method of forming the readiness of future engineers of the automobile industry for professional self-realization. The methodology of the work is the essential provisions of a personally oriented approach. The results of the work are an analysis of scientific literature, obtained and processed results of the students' survey, developed methods and techniques for the formation of the specified readiness. Recommended for the professional training of students of institutions of higher technical education. The method developed by the author complements and extends the content of the theory and method of vocational education.

Keywords: self-realization of the person, professional activity of the engineer, professional interest, development of future engineers in the educational process, active methods and methods of work with future engineers of the automotive industry.

Коломиец А. В. Индивидуально-развивающий способ формирования готовности будущих инженеров автомобильной отрасли к профессиональной самореализации / Харьковский

*національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
Україна, Харків*

В статті предметом дослідження є процес формування готовності майбутніх інженерів автомобільної галузі до професійної самореалізації. Мета роботи визначена як теоретичне обґрунтування сутності індивідуально-розвиваючого способу формування готовності майбутніх інженерів автомобільної галузі до професійної самореалізації. Методологію проведення роботи складають суттєві положення особистісно орієнтованого підходу. Результатами роботи є аналіз наукової літератури, отримані та оброблені результати опитування студентів, розроблені методи та прийоми формування вказаної готовності. Рекомендовано для професійної підготовки студентів вищих технічних навчальних закладів. Розроблений автором спосіб доповнює та розширює зміст теорії та методики професійної освіти.

Ключові слова: самореалізація особистості, професійна діяльність інженера, професійний інтерес, розвиток майбутніх інженерів в освітньому процесі, активні методи та прийоми роботи з майбутніми інженерами автомобільної галузі.

Загальна постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Науково-технічний прогрес, відкритість і диверсифікація ринку праці, суспільні потреби у високоякісній виробничій продукції, автоматизації більшості сфер інженерної діяльності, міжнародне партнерство і ділові відносини висувають нові вимоги до фахівців відповідної галузі, зокрема в автотранспортній сфері. Нині сучасному інженерові недостатньо

здобутих академічних знань та сформованих умінь професійної діяльності, йому необхідно постійно пізнавати й розкривати власний потенціал, бути готовими до професійної самореалізації впродовж трудового життя, долучатися до інноваційних процесів у нових виробничих умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор, визначення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячена стаття, актуальність проблеми. Окремі аспекти професійної самореалізації особистості відображено в контексті вивчення: самовиховання (Л. Грень, С. Грищенко, А. Кучерявий, Л. Рувінський, М. Супрун), саморозвитку (В. Ковальчук, С. Некрасова, С. Соколовська, І. Сахневич, П. Харченко), самовизначення (Є. Борисова, Д. Закатнов, Є. Климова, А. Масанов, В. Моляко, Д. Сьюпер, С. Ховланд, С. Шандрук, Н. Шевченко), самовдосконалення (С. Архіпова, В.Гладкова, І. Шаповалова), самоактуалізації та самореалізації особистості (А. Альбуханова-Славська, О. Артемова, Г. Балл, Л. Коростильова, О.Коропецька, К. Поселецька, Л. Рибалко, О. Савчук, Н. Старинська, Є. Федосенко), механізмів самореалізації в різних видах професійної діяльності (О. Асмолов, М. Гінзберг, Л. Коган, Д. Леонтьев, А. Петровський).

Близькими до теми дослідження є наукові праці, в яких акцентовано на практичній підготовці майбутніх інженерів, її модернізації до нових виробничих умов, розвитку та самовдосконалювання особистісно-професійних якостей фахівців (М. Беленков, Н. Брюханова, Р. Горбатюк, В. Дуганець, О. Ігнатюк, О. Кіриченко, О. Коваленко, А. Крохмаль, Ю. Кучеренко, О. Мельниченко, М. Михайлюк, А. Нізовцев, І. Панченко, С. Рідкозубова, Г. Романовський, Н. Руденко, Ю.Триус, Т. Якимови).

У законах України «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки» (2012), «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017) акцентовано на важливості розвитку студентів, підвищення якості їхньої підготовки до першого робочого місця, проте недостатньо розробленими є способи формування готовності майбутніх інженерів до професійної діяльності.

Формулювання мети статті та завдань. Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності індивідуально-розвивального способу формування готовності майбутніх інженерів автомобільної галузі до професійної самореалізації, а завданнями – розроблення методів і прийомів реалізації зазначеного способу, отримання й аналіз результатів опитування студентів.

Виклад основного матеріалу статті із зазначенням методів та повним обґрунтуванням отриманих документів.

На основі проведеного нами аналізу наукової літератури з питань формування готовності майбутніх фахівців до професійної самореалізації (Л. Рибалко, І. Сірак, Н. Сегеда, Л. Служинська, М. Ярославцева), визначаємо суть поняття «готовність майбутніх інженерів автомобільної галузі до професійної самореалізації» як особистісно-професійне новоутворення, котре складають мотиваційно-ціннісна спрямованість особистості на пізнання й розкриття внутрішнього потенціалу в професійній діяльності, професійні знання й уміння специфіки інженерної діяльності, зокрема в автомобільній галузі, навички рефлексивної діяльності, емоційної стійкості, самоконтролю. Готовність майбутніх інженерів автомобільної галузі до професійної самореалізації є невід’ємною складовою особистісного й діяльнісного становлення висококваліфікованого майбутнього працівника в закладах вищої технічної освіти (ЗВТО).

Однак, як свідчить досвід практичної роботи, організація освітнього процесу недостатньо забезпечує розвиток індивідуальності студентів, орієнтування на перспективне працевлаштування у виробничій сфері за напрямом професійної підготовки, оскільки переважають традиційні способи викладання, зорієнтовані на предметне засвоєння навчального матеріалу. Однак, як зазначає вчена О. Ігнатюк, «щоб навчити студентів самостійно аналізувати, мислити і діяти, сформувати в них творчу самостійність та ініціативу як передумови готовності до професійної діяльності, необхідно перенести центр уваги з пасивних форм навчання на активні, індивідуальні» [2, с. 7]. У зв'язку з цим, слід говорити про потреби в формуванні готовності майбутніх інженерів автомобільної галузі до професійної самореалізації завдяки новітнім підходам до освітнього процесу, зокрема перенесення акцентів на активні методи і форми роботи зі студентами, котрі допомагають розкривати їхню індивідуальність й сприяти саморозвитку й самовдосконалюванню в студентські роки.

До того ж, як зазначає Д. Гоменюк, до змісту кваліфікаційної характеристики, наприклад, слюсаря з ремонту автомобілів не включені важливі складові професійної підготовки як сформовані особистісні властивості, котрі дозволяють майбутнім фахівцям бути конкурентоздатними на ринку праці, «назріла потреба модернізації освітньо-виховної системи професійної підготовки кваліфікованого робітника, яка органічно реалізує усі механізми педагогіки вільного виховання, а розвиток і саморозвиток особистості майбутнього кваліфікованого робітника автосервісу як конкурентоздатного фахівця на ринку праці стає метою і результатом навчально-виховної практики» [1, с. 42].

Пояснимо суть індивідуально-розвивального способу формування готовності майбутніх інженерів автомобільної галузі до

професійної самореалізації, запропонованого нами в якості авторського підходу до теми дослідження.

Розглядаючи індивідуальний розвиток майбутніх інженерів як сукупність зовнішніх і внутрішніх, кількісних і якісних змін, котрі характеризують рух особистості до акме вершин, зазначимо його роль для професійної самореалізації особистості [5]. У професійній діяльності виробляється індивідуальний стиль працівника як результат професійної самореалізації, досягнення ним нових вершин професіоналізму й майстерності.

Рушійними силами професійної самореалізації особистості є мотиви досягнення успіху й запобігання невдачам. Як свідчить аналіз результатів тестування за методикою вивчення мотивації досягнення цілі та успіху за Т. Елерсом, проведеного зі студентами другого та третього курсів механічного факультету Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (разом 216 осіб), більшість студентів (53,2%) мають низьку мотивацію до успіху, 38,9% осіб – середній рівень мотивації, 5,6% респондентів – достатньо високий рівень мотивації, 2,3% студентів – дуже високий рівень мотивації до успіху.

Отже, не всі студенти ставлять цілі професійної самореалізації, починаючи з професійної підготовки, не спрямовують власні потреби й бажання досягати успіху в процесі формування готовності до професійної самореалізації.

Наведемо приклад аналізу отриманих відповідей на запитання «Що таке кар'єра, чи потрібно її прагнути?» з метою з'ясування стану сформованості уявлень студентів про кар'єрне зростання як складової частини ціннісних орієнтацій. Виявлено, що майже 9,4 % вище названих опитаних не змогли окреслити вказане поняття. Водночас ті, хто відповіли на запитання, пов'язали кар'єру із матеріальним

благополуччям – 61,3%; досягненням максимальних професійних результатів – 19,2%; можливістю займатись улюбленою справою – 10,1%. Позитивне ставлення до кар'єрного просування підтвердили майже 78,6% опитаних, 45,7% із них висловили певні застереження. Водночас студенти усвідомлюють, що кар'єрне зростання пов'язане із певними труднощами, частину із яких вважають непереборними. До таких труднощів було виділено: відсутність коштів – 41,4%; слабка державна підтримка – 15,3%; життєві обставини – 14,5%; сильна конкуренція – 11,6%; рівень знань і умінь – 10,6%; невпевненість, слабка самооцінка, – 6,6%, поліпшення яких на думку студентів матиме позитивну тенденцію під час реалізації поставленої мети.

Основою розробленого нами індивідуально-розвивального способу формування готовності майбутніх інженерів автомобільного транспорту до професійної самореалізації є теорія професійного інтересу. Так, В. Пономарьова й О. Попова дослідили проблему формування професійних інтересів стосовно учнів вищих професійно-технічних навчальних закладів поліграфічної галузі. Нам імпонує визначення названих вище авторів суті поняття «професійний інтерес майбутнього фахівця» як «комплекс психічних властивостей інтелектуальної, емоційної, вольової активності, спрямованої на опанування професією, що супроводжується вибіркоким ставленням до способів професійної підготовки й до знань, умінь, навичок, необхідних майбутньому фахівцеві» [4, с. 15].

У межах пілотного дослідження студентам було запропоновано відповісти на питання «Чи уявляєте Ви якості, необхідні для професії інженера? Які саме?». Респонденти відповіли «Так, майже уявляю». Найчастіше згадувалися такі якості, як любов до автомобілів, і всього що з ними пов'язане, повага до іншої особистості, терпимість, комунікабельність, оптимізм, відповідальність. На питання «Які риси

допомагають людині реалізувати власний потенціал у професійній діяльності інженера?» отримано такі відповіді: «Прагнення до самооцінки та самопізнання», «Володіння професійними знаннями й уміннями», «Розвинена мотивація самореалізації», «Усвідомлення необхідності поступового розвитку». Позитивним виявилось те, що студенти розуміють необхідність таких властивостей особистості, як усвідомлене прагнення до розвитку. Наступне питання було сформульовано таким чином: «Сформулюйте основні ознаки професійних досягнень в обраній професій?». Саме це запитання викликало труднощі в студентів. Так, менше половини респондентів змогли назвати деякі ознаки високих досягнень у професії інженера, такі як: «Високий рівень навченості обізнаності у даній сфері діяльності», «Досконале професійне володіння новітніми інженерними технологіями, методами, прийомами, формами та засобами», «Творче збагачення особистими досягненнями, дослідженнями, відкриттями», «Відданість інженерній професії, ставлення до себе як до професіонала». На питання «Як Ви оцінюєте свою підготовку до подальшої роботи над удосконалення професійних знань і умінь?» студенти дали поверхові відповіді у таких формулюваннях: «Така підготовка відсутня», «Ніяк, бо її немає», «На низькому рівні», «Як таку, що потребує формування».

З метою формування професійного інтересу студентам було запропоновано намалювати шарж «Портрет водія невдахи», «Настрій водія в погану погоду», «Випередження машин на дорозі», «Мобілка в руках водія та її наслідки». Майбутні інженери виконували завдання, як-от: «Уявіть, будь ласка, сучасного працівника автомобільної галузі та опишіть його професійні й особистісні якості». Наведемо приклади відповідей студентів. Студент написав так: «Нині пересічні люди, спираючись на стереотипи, звикли уявляти, що працівники

автомобільної галузі не володіють професійною етикою та культурою спілкування, нервуються в роботі з населенням, не виявляють індивідуальний підхід до кожної людини. Я так не вважаю і глибоко переконаний, що працівники автомобільної галузі мають більше приділяти увагу власному розвитку». Інша студентка написала так: «Щоранку я користуюся суспільним транспортом, що так поширений нині в Україні, маршруткою. Щоразу я спостерігаю, як водії порушують як професійні обов'язки, так і людські стосунки. Вони користуються побілкою за рулем, кричать на пенсіонерів, вимагаючи від них грошей, включають гучну музику, розмахують руками. Таке враження, що вони катаються на власному «авто». Громадяни здебільшого мовчать і не роблять зауважень, не думають про власну безпеку».

Нами з'ясовано, що студенти відчують труднощі з плануванням професійної самореалізації, наприклад, у процесі навчальних практик. Це пов'язано з відсутністю в багатьох студентів образу успішного інженера, належного матеріального забезпечення його сім'ї, в тому числі наявності високої зарплатні, комфортного житла, визнання в суспільстві. Уміння самоорганізації також вимагають кращої сформованості, оскільки студенти не мають звичок чітко планувати й виконувати розпорядок дня, витрачають час на зайві розмови і справи, що заважають їм сконцентруватися на головних питаннях професійної підготовки. Умінням контролювати власні дії і поведінку заважають невміння правильно реагувати в конфліктних ситуаціях і наявність тривожності як негативної риси людини. Низький рівень сформованості комунікативних умінь заважає професійній самореалізації майбутніх інженерів, налагоджуванню стосунків у студентській групі та з керівниками навчальних практик. Загалом, виявлений нами факт недостатньо сформованих комунікативних умінь студентів свідчить про нагальну потребу усувати такі перешкоди, що заважають професійному

становленню успішного інженера сучасної інтернаціональної виробничої сфери.

Про проблеми, що існують у підготовці фахівців транспортної галузі, зазначають дослідники Ю. Козловський та М. Пукало [3]. До таких проблем, що заважають формуванню готовності майбутніх інженерів до професійної самореалізації, належать складність організації практичного навчання, обмежений доступ до складних технічних засобів і технологій, відсутність необхідних практичних навичок у майбутніх фахівців з точки зору роботодавця. На нашу думку, головною проблемою в підготовці майбутніх інженерів є розбіжність між стандартами вищої технічної освіти й вимогами роботодавців, зокрема вітчизняних та іноземних фірм. У такому випадку спостерігаємо тенденцію «вчимо одне, а на практиці робимо інше».

У процесі формування готовності майбутніх інженерів автомобільної галузі до професійної самореалізації проводили лекцію «Особливості професійної діяльності інженера автомобільно-дорожньої галузі», бесіду «Кар'єрні очікування майбутніх працівників автомобільної галузі», організовували зустрічі з провідними працівниками автомобільної галузі, відвідували виставки автомобільної промисловості, залучали до участі у Міжнародному форумі «Автодорекспо», присвяченому технологіям будівництва та ремонту доріг і мостів. Були проведені навчальні екскурсії на машинобудівний завод, на заправні станції та станції автомобільного сервісу.

На заняттях суспільно-гуманітарного циклу навчальних дисциплін використовували ігрові методи: розігрування ролей, ділова гра, ігрове проектування та неігрові методи: аналіз конкретних і типових інженерних ситуацій, метод «інциденту», дія за інструкцією, тим самим мотивували бажання майбутніх інженерів пізнавати й розкривати власні потенційні можливості. Під час експерименту використовували різні

види ситуацій: ситуація-проблема, ситуація-ілюстрація, ситуація-вправа, ситуація-успіху. Це позитивно сприяло формуванню у майбутніх інженерів мотивації до професійної самореалізації, пошуку методів і способів дій, розробці плану дій, саморефлексії; студенти мали можливість проявити активність через аргументацію власної позиції відносно тієї чи іншої ситуації.

Студентів також залучали до складання програм з проведення ділових зустрічей, ознайомлювали з технікою встановлення контакту із співрозмовником. Було зазначено, що успіх ділової бесіди забезпечують такі вміння, як: установлювати контакт із співрозмовником, створювати сприятливу атмосферу для бесіди, привертати увагу партнера, викликати інтерес до бесіди, перехоплювати ініціативу, якщо це потрібно. Також проводили тренінг на тему: «Професійна самореалізація як основа успіху працівників автомобільної галузі» тим самим стимулювали саморозкриття студентами власного потенціалу, формували потреби «Я»-професійного і проектували їхній подальший розвиток.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. У дослідженні визначаємо суть поняття «готовність майбутніх інженерів автомобільної галузі до професійної самореалізації» як особистісно-професійне новоутворення, котре складають мотиваційно-ціннісна спрямованість особистості на пізнання й розкриття внутрішнього потенціалу в професійній діяльності, професійні знання й уміння специфіки інженерної діяльності, зокрема в автомобільній галузі, навички рефлексивної діяльності, емоційної стійкості, самоконтролю. Мета і зміст індивідуально-розвивального способу формування готовності майбутніх інженерів автомобільної галузі до професійної самореалізації полягають у професійному орієнтуванні на потреби

студентів та виявлення їхньої індивідуальності засобами освітнього процесу.

У подальшому дослідженні слід розробити педагогічні умови формування готовності майбутніх інженерів автомобільної галузі до професійної самореалізації, підібрати освітні технології для їхньої успішної реалізації.

Література:

1. Гоменюк, Д. В. (2016). Сучасний стан підготовки кваліфікованих робітників для автосервісу у професійно-технічних закладах. *Імідж*, № 1 (160), 39-42.
2. Ігнатюк, О. А. (2009). *Формування готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення: теорія і практика*. Харків: НТУ «ХПІ», 432.
3. Козловський Ю., Пукало М. (2018). Вимоги ринку праці щодо підготовки майбутніх фахівців автотранспортного профілю. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів теорія і практика: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (10 квітня 2018 р., Харків)*, 244-247.
4. Попова О. В., Пономарьова В. В. (2017). *Формування професійних інтересів учнів вищих професійно-технічних навчальних закладів поліграфічної галузі в процесі виробничої практики*. Львів: Укр. акад. друкарства, 216.
5. Рибалко, Л. С. (2007). *Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект)*. Запоріжжя: ЗДМУ, 2007, 442.

References:

1. Homeniuk, D. V. (2016). Suchasnyi stan pidhotovky kvalifikovanykh robotnykiv dlia avtoservisu u profesiino-tekhnichnykh zakladakh. *Imidzh*, № 1 (160), 39-42.

2. Ihnatiuk, O. A. (2009). *Formuvannia hotovnosti maibutnoho inzhenera do profesiinoho samovdoskonalennia: teoriia i praktyka*. Kharkiv: NTU «KhPI», 432.
3. Kozlovskiy Yu., Pukalo M. (2018). Vymohy rynku pratsi shchodo pidhotovky maibutnykh fakhivtsiv avtotransportnoho profilu. *Psykhologo-pedahohichni problemy vyshchoi i serednoi osvity v umovakh suchasnykh vyklykiv: teoriia i praktyka: materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (10 kvitnia 2018 r., Kharkiv)*, 244-247.
4. Popova O. V., Ponomarova V. V. (2017). *Formuvannia profesiinykh interesiv uchniv vyshchykh profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv polihrafichnoi haluzi v protsesi vyrobnychoi praktyky*. Lviv: Ukr. akad. drukarstva, 216.
5. Rybalko, L. S. (2007). *Metodoloho-teoretychni zasady profesiino-pedahohichnoi samorealizatsii maibutnoho vchytelia (akmeolohichni aspekt)*. Zaporizhzhia: ZDMU, 2007, 442.